

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ศาลเจ้า หมายถึง สถานที่สถิตของเทพารักษ์ประจำพื้นที่ หรือสถานที่^๑ และเป็นสถานที่ที่ศักดิ์สิทธิ์เป็นที่สถิตของเหล่าเทวดาอารักษ์ ที่คอยปกป้องคุ้มภัยให้ปลอดภัยจากสิ่งชั่วร้ายที่มาแผ้วพาน ชาวไทยจึงนิยมกราบไหว้บูชาสักการะด้วยดอกไม้ ธูป เทียน อาหารคาว หวาน เพื่อแสดงออกถึงความเคารพต่อศาลเจ้าแต่ละสถานที่ พิธีการตั้งศาลเจ้านั้น จะต้องตั้งให้ถูกต้องตามที่อาจารย์พิธีกรรมได้ชี้กำหนดให้ วัน เวลา ทิศทาง ที่จะหันหน้าศาลเจ้าไป เพื่อให้เกิดสิริมงคลต่อเคหะสถาน บ้านเรือน สถานที่ราชการ บริษัท ธนาคารต่าง ๆ เพราะมีความเชื่อถือว่า การตั้งศาลเจ้าให้ถูกต้องแล้ว เทพที่มาสถิตอยู่ในเจว็ด^๒ มีความเชื่อในศาลเจ้าศาลพระภูมิ เมื่อกราบไหว้ บูชา บวงสรวงแล้ว อาจจะสามารถบันดาลให้มีโชคลาภร่ำรวย อยู่เย็นเป็นสุข มีความเจริญ ทำมาค้าขายขึ้น จึงมีผู้คนเลื่อมใสศรัทธาในพิธีกรรมนี้มาจนถึงทุกวันนี้^๓ อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการประกอบพิธีกรรมในศาลเจ้านั้น คนไทยเชื้อสายจีนประกอบพิธีกรรมเพื่อเป็นการเคารพ เทพเจ้า และแสดงความกตัญญูทดแทนที่ต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไป ซึ่งปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ตรัสไว้ในทศยสติกาลสูตรว่า “ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายจักเป็นผู้กตัญญูทดแทน และอุปการะแม่เพียงเล็กน้อยที่บุคคลอื่นกระทำในเราทั้งหลายจักไม่เสื่อมสูญไป” “พระพุทธเจ้าทรงยกย่องและสรรเสริญผู้เลื่อมใสศรัทธาในขณะมีชีวิตและเสียชีวิตไป พระพุทธศาสนาเข้าไปมีอิทธิพล ต่อการตั้งศาลพระภูมิเป็นอย่างมาก เช่น อาจารย์ที่ประกอบพิธีกรรมต้องเป็นผู้ผ่านการบวชเรียนและมีจิตที่บริสุทธิ์มีศีลธรรมอยู่ในใจ ที่สำคัญกล่าวคำภาษาบาลีได้ถูกต้องด้วย และเป็นผู้อัญเชิญเทวดามาสถิตอยู่ ดังคำที่กล่าวว่า “ทางพุทธศาสนา และพราหมณ์ฮินดู ทำให้เกิดการเพิ่มขึ้นกรรมพิธี

^๑ ฝ่ายวิชาการภาษาไทย, พจนานุกรมภาษาไทย ฉบับทันสมัยและสมบูรณ์, ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์ดี, ๒๕๕๓), หน้า ๑๐๔๖.

^๒ เจว็ด คือ แผ่นไม้รูปคล้ายใบเสมาเขียนหรือแกะเป็นรูปเทพารักษ์ ใช้ตั้งไว้ในศาลเจ้าหรือศาลพระภูมิ แล้วอัญเชิญพระภูมิเจ้าที่ เทพารักษ์มาสถิต มักทำเป็นรูปเทวดา ถือพระขรรค์ ผู้ได้รับยกย่องให้เป็นใหญ่ แต่ไม่มีอำนาจสั่งการใดๆ เรื่องเดียวกัน หน้า ๑.

^๓ ศ. ธรรมภักดี, พรหมชาติ ฉบับราชภัฏ สมบูรณ์ที่สุด, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ลูก ศ. ธรรมภักดี, ๒๕๒๑), หน้า ๓๕๓.

^๔ ศ.นิ. ๑๖/๒๓๔/๓๒๔.

อัญเชิญเจ้าที่เจ้าทาง และสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาประทับในศาล (ศาลพระภูมิ, ศาลเจ้าที่) เพื่อพิทักษ์ปกป้องดูแล สถานที่บ้านเรือนที่อยู่อาศัยให้เกิดความเป็นสิริมงคล เจริญรุ่งเรืองในทุกสถาน จึงนิยมตั้งศาลพระภูมิเจ้าที่^๕ การตั้งศาลเพียงตา คือการตั้งศาลชั่วคราว เช่น เวลาถึงฤดูทำนา หรือตั้งไว้ตามหัวหนองคลองบึง เป็นต้น เพื่อเป็นการเคารพสถานที่ เป็นพึงทางใจและให้ข้าวปลาอาหารสมบูรณ์

อย่างไรก็ตามพระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ในสิงคาลกสูตรเช่นกัน ทรงทอดพระเนตรเห็นสิงคาลกมาณพกำลังไหว้ทิศอยู่แต่เช้าตรู่มีผมและผ้าเปียกปอน จึงตรัสถามเพื่อชวนสนทนาว่า กำลังทำอะไร มาณพกราบทูลว่า กำลังไหว้ทิศตามคำสั่งของบิดาก่อนตาย พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “คบหาดูบุตร ในอริยะวินัยเขาไม่ไหว้ทิศ ๖ กันอย่างนี้”^๖ พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า “คบหาดูบุตร อริยสาวก ละกรรมกิเลส ๔ ประการได้แล้ว ไม่ทำบาปกรรมโดยเหตุ ๔ ประการ เป็นต้น เชื่อว่าผู้ปิดป้องทิศ ๖ ปฏิบัติเพื่อครองโลกทั้งสอง ทำให้เกิดความยินดีทั้งโลกนี้และโลกหน้า หลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์”^๗

ยิ่งกว่านั้นในต่างประเทศก็นิยมตั้งศาลเจ้าเช่นเดียวกัน เช่นที่ประเทศอินเดีย ก็มีการตั้งศาลเจ้าเหมือนกัน มีชื่อเรียกว่า ไฮเอนทรงม้าขาว เป็นเทพเจ้าที่รักษาที่รักษาหมู่บ้าน^๘ หรือแม่มกในประจักษ์จีนก็นิยมเลื่อมใสมาก ส่วนการประกอบพิธีกรรมนั้น มีการแตกต่างกันไปเป็นธรรมดา เพราะต่างชาติต่างภาษาที่รับเอาไป มีการตกแต่งดัดแปลงให้เข้ากับชาติ ภาษา และประเพณีของตนไม่มีการตั้งกำหนดกฎเกณฑ์ที่ชัดเจน ขึ้นอยู่กับอาจารย์ที่ทำพิธีกรรม เพื่อให้พิธีกรรมมีความขลังและศักดิ์ยิ่งขึ้นจะต้องมีของเช่น ไหว้มากรมาย เช่น ข้าวปลาอาหาร หัวหมูที่ต้มสุกแล้ว เปิดไก่ ผลไม้ กล้วย ขนมห้าตัว พานบายศรี ๓ ชั้น ๕ ชั้น ๗ ชั้น ประดับตกแต่งสวยงามให้ถูกต้องตามตำราโบราณให้ถูกต้องและดีที่สุด

ในปัจจุบันนี้ปัญหามีอยู่ว่า การตั้งศาลเจ้า ตั้งศาลพระภูมิเจ้าที่ ตั้งศาลเพียงตานี้ มีการทำเป็นธุรกิจที่ใหญ่โต การจะตั้งศาลเจ้าแต่ละสถานที่ลงทุนมาก เช่น การตั้งศาลเจ้าพ่อหลักเมือง เป็นต้น ทำให้ญาติที่มีลวดลาย ศิลปะสวยงาม มีรูปปูนปั้น รูปแกะสลักเทวดาอารักษ์ที่ดูแลรักษาเป็นการลงทุนที่มาก เพราะฉะนั้น จะตั้งศาลเจ้าแต่ละแห่งจะต้องมีทุนมีงบประมาณในด้านปัจจัยเงินทองพอสมควรในการจัดหาวัตถุดิบของ อาจารย์ทำพิธีกรรม ผู้มาสดอัญเชิญสิ่งศักดิ์

^๕ หลักการ เพราะศาลพระภูมิ และเจ้าที่ ของคนไทย พร้อมกับชาวจีน, (ออนไลน์). แหล่งที่มา.

<http://donfoi.wordpress.com/http://> (๒๕ มีนาคม ๒๕๕๖).

^๖ ที. ปา. (ไทย) ๑๑ / ๒๔๔ / ๒๐๐.

^๗ ศ. ธรรมกถึก, พรหมชาติ ฉบับราชภัฏ สมบูรณ์ที่, หน้า ๓๕๓.

^๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑.

ทั้งหลายมาสังสติดอยู่ จะเรียกค่าตัว ค่าเสียเวลาเป็นทรัพย์สินเงินทองมาก ด้วยเหตุนี้ จะคิดหาศาลเจ้ามาตั้งไว้ในบริเวณบ้านเรือนสักหลังหนึ่ง เพื่อให้เป็นสิริมงคลในครอบครัว ต้องพิจารณาให้รอบคอบในด้านการใช้จ่ายให้เกิดประโยชน์ภายในครัวเรือน

เพราะฉะนั้น ศึกษาอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการประกอบพิธีกรรมในศาลเจ้า ศาลพระภูมิและศาลเพียงตาในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์นั้น เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีการตั้งศาลเจ้า, ศาลพระภูมิ และศาลเพียงตา ตามความเชื่อและตั้งศาลให้ถูกต้องตามพิธีพราหมณ์นั้น ต้องมีการดูฤกษ์ยามให้ถูกต้องตามตำราโหราศาสตร์ที่ตั้งกฎเกณฑ์เอาไว้ ท่านให้เลือกเอาวันที่ตรงกับข้างขึ้นข้างแรม คือ วันตรงกับขึ้น หรือแรม ๒ ค่ำ ขึ้นหรือแรม ๔ ค่ำ ขึ้นหรือแรม ๕ ค่ำ ขึ้นหรือแรม ๘ ค่ำ ขึ้นหรือแรม ๑๑ ค่ำ มีกำหนดวันพุธ, พฤหัสบดี, อังคาร, เสาร์, และวันจันทร์ ให้ถือเอาตามนี้^๕ จึงจะเกิดเป็นสิริมงคลต่อชีวิตต่อครอบครัว และเกิดความรู้สึกดีลี้ภัยแก่สถานที่นั้น ๆ ผู้วิจัยเห็นว่า การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของศาลเจ้า ภูมิศึกษาในเขตอำเภอเมืองสุรินทร์นั้น การทำวิจัยเรื่องนี้อาจเป็นผลดีต่อความเชื่อความศรัทธาของประชาชนที่สนใจในการตั้งศาลเจ้าประจำบ้าน และประโยชน์ที่จะได้รับจึงได้ทำการวิจัยเรื่องนี้ ต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับศาลเจ้า ศาลพระภูมิ และศาลเพียงตา ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการประกอบพิธีกรรมใน ศาลเจ้า ศาลพระภูมิ และศาลเพียงตา เขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาคุณค่าของศาลเจ้า ศาลพระภูมิ และศาลเพียงตา เขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research) ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้ากำหนดขอบเขตของการศึกษา อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการประกอบพิธีกรรมในศาลเจ้า ศาลพระภูมิและศาลเพียงตาในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์เท่านั้น

ขอบเขตการศึกษา

^๕ ศ. ธรรมกถึกดี, พรหมชาติ ฉบับราชภัฏ สมบูรณ์ที่สุด, หน้า ๓๖๓.

ปฐมภูมิ

๑.๓.๑ ขอบเขตเนื้อหา ศึกษาเอกสารปฐมภูมิ คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี ๒๕๓๕

ทุติยภูมิ

๑.๓.๒ วรรณคดี หนังสือ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๓.๓ ขอบเขตสัมพันธประชากรที่มีความเชื่อต่อเรื่องศาลเจ้า ศาลพระภูมิ และศาลเพิงตา

๑) อาจารย์ที่ประกอบพิธีกรรม ผู้ที่มีความเข้าใจในพิธีกรรมตั้งศาล ตั้งศาลพระภูมิ และศาลเพิงตา จำนวน ๓ ท่าน

๒) สัมภาษณ์ชาวบ้านที่เคยบนบาน และเข้าร่วมพิธีกรรมตั้งศาลเจ้า ศาลพระภูมิ และศาลเพิงตา ประมาณ ๑๖ ท่าน

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่ ใช้วิจัยได้แก่ ศาลเจ้า ศาลพระภูมิ และศาลเพิงตาที่ตั้งอยู่เขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

๑.๓.๕ ระยะเวลาออกพื้นที่สัมภาษณ์ ๔๐ วัน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ ต้องการทราบหลักการแนวคิดศาลเจ้า ศาลพระภูมิและศาลเพิงตา เขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เป็นอย่างไร

๑.๔.๒ ต้องการทราบอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการประกอบพิธีกรรมในศาลเจ้า ศาลพระภูมิ และศาลเพิงตา เขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เป็นอย่างไร

๑.๔.๓ ต้องการทราบคุณค่าของศาลเจ้า ศาลพระภูมิ และศาลเพิงตา เขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เป็นอย่างไร

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

อิทธิพล	หมายถึง	อำนาจหน้าที่สามารถให้ผู้อื่นคล้อยตาม
ความเชื่อ	หมายถึง	เห็นตามด้วยในสิ่งที่ได้พบเห็น ได้พูดได้ทำตาม
พิธีกรรม	หมายถึง	การบูชา กราบไหว้ เช่น ไหว้บวงสรวง แบบปฏิบัติตามหลักการ

ศาล	หมายถึง	ศาลเจ้า,ศาลพระภูมิ และศาลเพิงตา เป็นสถานที่สิงสถิตของเทพเจ้า เทพอารักษ์ ลักษณะเป็นทรงไทย หรือทรงศิลปะแบบจีน
-----	---------	---

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับ ศาลเจ้า ศาลพระภูมิ ศาลเพิงตา และวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมที่มีความเกี่ยวข้อง ดังนี้

๑.๖.๑ นายเหรียญ มีเดช กล่าวไว้ในตำนานและพิธีตั้งศาลพระภูมิ หนังสือแจกในงานพระราชทานเพลิงศพ ร.อ.ท. ขุนพิศาลคุรุณัติ (เชย ไชยกุล) ณ เมรุวัดประยูรวงศาวาส ธนบุรี วันที่ ๑๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ ว่า

สิทธิการียะ พระดำหับได้กล่าวไว้ว่า พระภูมินั้นพระบิดาทรงนามว่า ท้าวโสภะราช พระมารดาทรงนามว่า พระนางสินธุ ครอบครองกรุงพาลี มีโอรส ๕ องค์ตั้งโอรสทั้ง ๕ องค์นี้เป็นผู้สำเร็จราชการและรักษาทิศต่าง ๆ คือ ๑) พระภูมิรักษาเคหะสถาน บ้านเรือน ทรงพระนามว่า พระชัยมงคล ๒) พระภูมิรักษาवारและศิรยะบันได ทรงพระนามว่าพระนครราช^{๑๑} เป็นต้น ยังมีคนรับใช้ของพระภูมิอีก ๓ คน คือ

- ๑) หัวหน้าคนรับใช้ ชื่อว่า จำสพ หรือ จันเร้งเรือน
- ๒) ปลัดขวา ชื่อว่า นายจันทรทิศ หรือ จันทิศ
- ๓) ปลัดซ้าย ชื่อว่า นายจันทรธิ หรือ จันทิ

ท่านผู้ใดจะทำพิธีใด ๆ เช่น บูชาบวงสรวงในกาลโกนผมไฟ เด็กประกอบการวิวาห์ มงคล หรือจะยกศาลพระภูมิใหม่ก็ดี จะต้องกล่าวนามพระภูมิให้ถูกต้อง

๑.๖.๒ เสถียรโกเศศ กล่าวไว้ในหนังสือ การศึกษาเรื่องประเพณีไทยและชีวิตชาวไทย สมัยก่อน ว่า ศาลเจ้ามีลักษณะทำด้วยไม้ หรือก่อด้วยอิฐ ฉาบปูน มีพื้นลดหลั่นกัน เป็นสองชั้น ชั้นบนเป็นที่ตั้งรูปเจ็ดของท่าน ชั้นล่างเป็นที่สำหรับวางเครื่องสังเวย สิ่งของสิ่งละอันพันละน้อยมีรูปสัตว์ต่าง ๆ ภายหลังเป็นที่วางห้วหมู เป็ด ไก่ ปลา ขนมข้าวต้ม และของกะจุกกะจิกอีกมากมาย ศาลพระภูมิ ในยุคนี้นิยมหล่อด้วยเสาซีเมนต์ทั้งเสา และตัวศาลด้วย มีเสาเดียววางไว้ตามทิศทางที่เป็นมงคล ศาลเพิงตา เป็นศาลที่ตั้งขึ้นตามความจำเป็นชั่วคราวเพื่อยืนยันในแต่ละเรื่อง^{๑๒}

๑.๖.๓ อาจารย์ ว. จินประดิษฐ์ เขียนไว้ในหนังสือ พิธีการตั้งศาลเจ้า ศาลพระภูมิ และศาลทุกชนิดว่า การตั้งศาล หรือการรื้อถอน การออกฤกษ์ วัน เดือน ปี เวลาของการตั้งหรือการรื้อถอน และทิศทางสถานที่ การหันหน้านี้เป็นสิ่งสำคัญที่สุดเมื่อจัดตั้งลงไปแล้ว จะต้องหันไปในทิศทางที่เป็นมงคล สมบูรณ์พูนผลแก่เจ้าของบ้าน เจ้าของเมือง ถ้าหากตั้งไม่ดี จัดทำพิธีการ

^{๑๑} นายเหรียญ มีเดช, อนุสรณ์พระราชทานเพลิงศพ ร.อ.ท. ขุนพิศาลคุรุณัติ (เชย ไชยกุล), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยพิทยา ถนนตะนาว, ๒๔๘๘), หน้า ๑.

^{๑๒} เสถียร โกเศศ, การศึกษาเรื่องประเพณีไทยและชีวิตชาวไทยสมัยก่อน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๒๑), หน้า ๒๑๖.

ไม่ถูกต้องก็จะมีแต่ความยุ่งยากตลอดไป เพราะพระองค์ท่านจะพิโรธไม่ว่าจะเป็นศาลเทพารักษ์ ศาลเจ้า ศาลพระภูมิ ศาลพระพรหม หรือศาลใด ๆ ก็ตาม^{๑๒}

๑.๖.๔ ราเพย ไชยสินธุ์ ได้กล่าวถึง ระบบความคิดเรื่องผีและวิญญาณไว้ในบทความ เรื่องสิทธิชุมชนอีสาน : ระบบความคิดและการดำรงอยู่ ในหนังสือวารสารไทยศึกษาว่า ชาวอีสานสืบทอดความคิด ความเชื่อเรื่องผี และจิตวิญญาณเชื่อมโยงในการจัดระเบียบสังคมเกี่ยวกับ ผิบรรพชนที่ใกล้ชิดที่สุด กับชุมชนมักอยู่ที่ดอน น้ำท่วมไม่ถึงคูบปู่ตามีอยู่ทางทิศตะวันออกของ หมู่บ้านซึ่งเป็นป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ บุคคลผู้ติดตามสื่อสารกับผีปู่ตา และประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง คือ ตาจำ และพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่ตาที่ดอนปู่ตาเป็นประจำทุกปี^{๑๓}

๑.๖.๕ อาจารย์ อรรถกิตติ์ วิริยะบุรณะ ได้กล่าวในหนังสือ พรหมชาติ ฉบับหลวง ไว้ว่า ยังมีกษัตริย์พระองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า พระเจ้าทศราช ทรงมีมเหสีพระนามว่า พระนาง สันทาทุกข์ ได้ครอบครองราชย์สมบัติอยู่กรุงพาลี ประสูติพระราชโอรส ๕ พระองค์เมื่อทรง เจริญวัย พระเจ้าทศราชจึงทรงส่งไปครอบครองภูมิสถานต่าง ๆ ดังนี้ ๑. ให้พระชัยมงคล ไป ครองเลหะสถาน บ้านเรือน ร้านโรงต่าง ๆ ๒. ให้พระนครราชไปครอบครอง ประดู ป้อมค่าย หอรับ บันได เป็นต้น พระนารายณ์ได้ตรัสสอนเจ้ากรุงพาลี เมื่อครั้งถูกไล่ออกไปอยู่นอกป่าหิม พานต์ ได้รับความทุกข์ อด ๆ ยาก ๆ จึงกลับเข้ามาขอที่ดินคืน พระนารายณ์ก็ทรงอนุญาตให้ กลับคืน จึงได้ตรัสบอกว่า ผู้ที่จะทำการมงคลทั้งปวง ต้องบูชาสังเวศศาลเจ้า ศาลพระภูมิเสียก่อน เพราะเขาเป็นเจ้าของที่ดิน เมื่อบูชาสังเวศแล้ว จึงจะเกิดความสุขสวัสดิ์พัฒนามงคล จึงเป็นธรรมเนียม ตกทอดกันมาจนกระทั่งปัจจุบัน^{๑๔}

๑.๖.๖ ภูสวัตร สุขเลี้ยง ได้กล่าวว่า วัฒนธรรม คือ ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญ งามของหมู่คณะ เป็นการดำเนินชีวิตของสังคมที่เป็นแบบแผนของผู้ที่เป็นสมาชิกในสังคม เดียวกันยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา สามารถเข้าใจและซาบซึ้งร่วมกัน เป็นผลรวมของการสั่งสมสิ่ง สร้างสรรค์ และภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาช่วยให้อนุชนในสังคมนั้น ๆ อยู่รอดและเจริญ งาม วัฒนธรรมจะดำรงอยู่ยาวนานเพียงใดขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของความคิด ความรู้สึก ความเชื่อ การสร้างสรรค์คือการต่อสู้ดิ้นรนค้นหาแนวทางใหม่ ๆ โดยไม่สูญเสีย รูปแบบดั้งเดิม

^{๑๒} อาจารย์ ว. จินประดิษฐ์, พิธีการตั้งศาลพระภูมิ และศาลทุกชนิด, (กรุงเทพมหานคร : รุ่งแสง การพิมพ์, ๒๕๓๗), หน้า ๗.

^{๑๓} ราเพย ไชยสินธุ์, “สิทธิชุมชนอีสาน : ระบบความคิดและการดำรงอยู่,” วารสารไทยศึกษา ๑, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๔๔), ๑๑๓ - ๑๑๔.

^{๑๔} อาจารย์ อรรถกิตติ์ วิริยะบุรณะ, พรหมชาติ ฉบับหลวง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ลูก ส. ธรรมกัณฑ์, ๒๕๐๓), หน้า ๓๐๖.

ของตนและสืบทอด ถ่ายทอดการเรียนรู้ของสมาชิกจากรุ่นสู่รุ่น ดังนั้นวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของมนุษย์จึงเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขและกาลเวลา^{๑๕}

๑.๖.๓ เสรี พงศ์พิศ ศึกษาเรื่อง วัฒนธรรมพื้นบ้าน : รากฐานการพัฒนา พบว่าตำนานในอดีตเป็นรากฐานชีวิตของมนุษย์ทุกคน แต่ในสังคมเก่าจะหนักแน่นและมีพลังมากกว่า ถ้าพิจารณาตามความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมกับอดีต ดังที่ปรากฏจากประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ล้วนประสานเชื่อมโยงเข้ากับสังคมที่ผ่านมา แต่ไม่ได้ผ่านเลย สังคมไม่เห็นความจำเป็นของการสร้างพิธีกรรม หรือศูนย์วัฒนธรรมในหมู่บ้าน ทั้งนี้เพราะ ตำนานแห่งอดีตยังฝังแน่นอยู่ในวิถีชีวิตและแนวคิดของพวกเขา วัฒนธรรมพื้นฐานดั้งเดิมอันมีเอกลักษณ์องค์กรวมนั้นแสดงออกถึงการเกี่ยวพันกันระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ ทางการศึกษาเรื่องวัฒนธรรมพื้นบ้านจะมีการเชื่อมโยงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับวิถีชีวิตที่ผูกพันกับประเพณีพิธีกรรมอันเป็นรากฐานของชีวิตมนุษย์^{๑๖}

๑.๖.๔ จารุกฤต กาญจนภา ใค้อธิบายว่า ขนบธรรมเนียมประเพณีถือว่าเป็นกฎเกณฑ์ทางสังคม มนุษย์ทุกสังคมมีหน้าที่ที่จะปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นสถาบันอันหนึ่งทางสังคมที่มนุษย์เป็นผู้ที่ก่อตั้งขึ้นมา เพื่อตอบสนองความต้องการ และความรู้สึกรู้สึกของคนเช่นเดียวกันกับสถาบันอื่น ๆ ในสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละสังคมแตกต่างกันออกไป เพราะความนึกคิดของมนุษย์ที่อาศัยอยู่ในที่ที่แตกต่างกัน ย่อมได้รับอิทธิพลจากสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน ซึ่งมีผลต่อจิตใจและความนึกคิดของมนุษย์มากมาย เช่นเดียวกับศาสนา ซึ่งทั้งสองถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ และเป็นโครงสร้างความมั่นคงของสังคม^{๑๗}

๑.๖.๕ ราชบัณฑิตยสถาน กล่าวไว้ว่า ศาสดา ความหมายว่า ที่สิ่งสถิตของเทวดา เทพารักษ์ หรือเจ้าผี พระภูมิ หมายความว่าเทพารักษ์ประจำพื้นที่และสถานที่ ศาสดาพระภูมิจึงมี

^{๑๕} ภูสวัสดิ์ สุขเลี้ยง, “การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาหมู่บ้านห้วยโป่งผาลาด อำเภอป่าเป้า จังหวัดเชียงราย,” การค้นคว้าอิสระ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๕), หน้า ๘.

^{๑๖} เสรี พงศ์พิศ, บรรณาธิการ, “วัฒนธรรมพื้นบ้านรากฐานการพัฒนา,” ในภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (ม.ป.ท., ๒๕๓๖).

^{๑๗} จารุกฤต กาญจนภา, “ประเพณีรามัญในอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (ภาควิชาโบราณคดี, มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๑๕), หน้า ๓-๔.

ความหมายว่า ที่สังคีตของเทพารักษ์ประจำพื้นที่และสถานที่ ที่ทำด้วยไม้เป็นเรือนหลังคาทรงไทย ตั้งอยู่บนเสาเดียว ปัจจุบันทำด้วยปูน เป็นรูปปราสาทก็มี^{๑๘}

๑.๖.๑๐ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ประพันธ์ไว้ใน ธรรมปทภูฏกถา ปฐโม ภาค ว่า “ปุตุตฺ วา ชิตฺรํ วา ลกิตฺวา ตุมหากํ มหาสกุการํ กริสฺสามิติ ปตุถนํ กตฺวา ปกุคามิ.”^{๑๙} ในวันหนึ่งเศรษฐีได้ไปอาบน้ำที่ทำน้ำ ในระหว่างทางเห็นต้นไม้ใหญ่ต้นหนึ่งที่มีกิ่งก้านที่ร่มรื่น ได้ตั้งจิตอธิษฐานว่า ถ้าเราได้นุตรก็ดี ธิดาก็ดี จักกระทำสักการะใหญ่ ณ ต้นไม้นั้น^{๒๐}

๑.๖.๑๑ แก้ว สุพรรณิธร กล่าวว่า ไสยศาสตร์ส่วนมากมาจากศาสนาพราหมณ์ ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะเข้ามามีบทบาททำให้เกิดพิธีกรรมของชีวิตคน เช่น การเกิด การโกณจุ การแต่งงาน การขึ้นบ้านใหม่ การตาย เป็นต้น ซึ่งส่วนมากการประกอบพิธีกรรมนั้นมักจะจัดกันที่บ้าน รวมถึงการบูชาศาลเจ้า ศาลพระภูมิ ศาลเจ้าที่ด้วย เป็นสาเหตุไปสู่ความเชื่อเกี่ยวกับเทวดา ผีสาง นางไม้ ตลอดจนต้นไม้ใหญ่ ทำให้มีการกราบไหว้นับถือ เจ้าป่า เจ้าภูมิจึงเชื่อว่า มีเทวดาอยู่ในที่ทั่วไป จึงเป็นบ่อเกิดของความเชื่อในเรื่องศาลเจ้า ศาลพระภูมิ ในทางพระพุทธศาสนาเมื่อจะทำพิธีมงคลอันใดต้องนิมนต์พระมาเจริญพระพุทธมนต์ โดยจะทำพิธี ชุมนุมเทวดาก่อน เพื่อประกาศให้เทวดามาร่วมฟังพระปริตรมงคลด้วยในเจ็ดตำนาน และสิบสองตำนานล้วนกล่าวถึงเทวดา ดังนี้

“...รูกขเทวดา เทวดาสังสถิตอยู่ต้นไม้ใหญ่
ภูมิเทวดา เทวดาอยู่ตามพื้นดิน
อากาศเทวดา เทวดาอยู่บนอากาศ...”^{๒๑}

จากการศึกษาอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการประกอบพิธีกรรมในศาลเจ้า ศาลพระภูมิและศาลเพียงดาในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ พบว่า การตั้งศาลเจ้า ศาลพระภูมิ และศาลเพียงดา เป็นประเพณีมงคลมาตั้งแต่โบราณ คือ พิธีกรรมการบูชา สักการะ ความเชื่อ เพื่อให้เกิดสิริมงคลในครอบครัว ในชีวิตของตน เป็นขนบธรรมเนียมที่มนุษย์ตั้งขึ้นมา

^{๑๘} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๕), หน้า ๑๐๕๕.

^{๑๙} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, ธรรมปทภูฏกถา ปฐโม ภาค, พิมพ์ครั้งที่ ๓๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๓.

^{๒๐} พระมหานายม ยามเทโว, แปลกศัพท์ พระธรรมบทภาคที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ สำนักพิมพ์เลี้ยงเชิง, ๒๕๔๓), หน้า ๔.

^{๒๑} แก้ว สุพรรณิธร, ศาลพระภูมิ, (กรุงเทพมหานคร : ไพลินบุ๊กเน็ต, ๒๕๔๕), หน้า ๕.

สาเหตุเกิดจากความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็น เช่น เทวดา อารักษ์ ผีसाง นางไม้ เชิญมาสิงสถิตอยู่บนศาลเจ้า ที่ได้ตั้งขึ้นมาไว้นั่นเอง

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ศึกษาอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการประกอบพิธีกรรม ในศาลเจ้า ศาลพระภูมิ และศาลเพียงตา เขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ศึกษาข้อมูล จากเอกสารและ รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น คัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา หนังสือ วิทยานิพนธ์ วารสาร สื่อออนไลน์ และศึกษาข้อมูลจากกลุ่มประชากร เลือกเป็นกลุ่มตัวอย่าง คือ อาจารย์ที่ประกอบ พิธีกรรม และประชากรที่เคยบ่นบานศาลกล่าวไว้กับศาลเจ้า ศาลพระภูมิ และศาลเพียง รวม ทั้งหมด ๑๕ ท่าน ดังนี้

(๑) สัมภาษณ์อาจารย์ประกอบพิธีกรรมตั้งศาลจำนวน ๓ ท่าน

(๒) สัมภาษณ์ประชากรที่เคยไหว้บ่นบานเอาไว้กับศาลเจ้า ศาลพระภูมิ และศาลเพียงตา จำนวน ๑๖ ท่าน

(๓) สังเกตการตั้งศาลพระภูมิ เจ้าที่ในพิธีตั้งศาลประจำบ้านที่อยู่อาศัย บ้านที่กั้นตอน และสิ่งของที่ใช้ในการไหว้

โดยผู้วิจัยจะศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์ ดังต่อไปนี้

๑.๗.๑ ปฐมภูมิ พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๕

๑.๗.๒ ทติภูมิ หนังสือ เอกสาร งานวิจัย รวบรวมจัดหมวดหมู่ความรู้ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อ ใช้เขียนงานวิจัย

๑.๗.๓ นำเอกสารที่ได้สัมภาษณ์บันทึกข้อมูล มาวิเคราะห์เรียบเรียงโดยมุ่งตอบโจทย์ ให้ตรงตามวัตถุประสงค์ และสรุปความคิดเห็นข้อเสนอแนะของผู้วิจัย เพื่อให้งานวิจัยสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๘.๑ ได้ทราบแนวคิดเกี่ยวกับศาลเจ้า ศาลพระภูมิ และศาลเพียงตา

๑.๘.๒ ได้ทราบอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการประกอบพิธีกรรมใน ศาลเจ้า ศาลพระภูมิ และศาลเพียงตา

๑.๘.๓ ได้ทราบคุณค่าของศาลเจ้า ศาลพระภูมิ และศาลเพียงตา เขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์